

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda, *Działalność twórcza osób z niepełnosprawnością i jej uwarunkowania*, Promotor prof. dr hab. Janusz Kirenko, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Wydział Pedagogiki i Psychologii, Lublin 2024.

Pani mgr Dorota Wyrzykowska-Koda podjęła w swojej rozprawie problem dobrostanu psychofizycznego i społecznego osób niepełnosprawnych w kontekście ich działań twórczych. Wiąże się to z badanym w pracy problemem twórczości osób niepełnosprawnych a ich integracją ze społeczeństwem, z poczuciem koherencji, samooceną, wsparciem społecznym i adaptacją społeczną. Praca powstała pod opieką naukową Profesora Janusza Kirenki. Jest to praca empiryczna z pedagogiki i obejmuje swoim zakresem następujące obszary rozważań teoretyczno-badawczych z zakresu: pedagogiki specjalnej, w tym tyflopedagogiki, pedagogiki i psychologii twórczości.

Komentarz do przedstawionej recenzji rozprawy doktorskiej składa się z:

1. Ocena struktury pracy.
2. Merytoryczna ocena rozprawy.
3. Uwagi szczegółowe.
4. Końcowy wniosek.

1. Struktura pracy

Przedstawiona do recenzji rozprawa liczy 248 stron. Praca składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów, zakończenia, bibliografii (s. 214-235), spisu tabel, wykresów i map (s. 236-238) i aneksu (s. 239-248).

We *Wstępie* Autorka uzasadnia wagę rozwoju twórczości u osób niepełnosprawnych w kształtowaniu ich pozytywnego wizerunku własnej osoby, możliwości znalezienia alternatywy w działaniach, w zaspokajaniu własnych potrzeb oraz uczestniczenia w życiu społeczności. Poprzez twórczość osoby te włączają się w różne sytuacje codziennego życia, mają szansę wychodzenia z sytuacji trudnych i stresowych. Cel jaki sobie postawiła Autorka to „próba oceny wybranych uwarunkowań psychospołecznego funkcjonowania - określenia współzależności między poczuciem koherencji, samooceną, wsparciem społecznym osób z niepełnosprawnością zajmujących się twórczością” (s. 12). Określony do niego został problem badawczy główny: „Czy istnieje, a jeżeli tak, to jaki jest związek między zachowaniem twórczym osób z niepełnosprawnością zajmujących się twórczością a ich psychospołecznym funkcjonowaniem w wymiarach: poczucia koherencji, samooceny, wsparcia społecznego?” (s.12). Badania zrealizowano w paradygmacie ilościowym.

W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego oraz narzędzia badawcze: Kwestionariusz –Zachowania Twórczego (KANH) Stanisława Popka, Skalę (SES) Morrisa Rosenberga, Kwestionariusz Wsparcia Społecznego (NSSQ) Jane S. Norbeck, Kwestionariusz Orientacji Życiowej (SOC-29) Aarona Antonovsky’ego i Autorski Kwestionariusz wywiadu. W badaniach brały udział osoby o różnym stopniu niepełnosprawności (wzrokowej, słuchowej, ruchowej, z zaburzeniami psychicznymi). W celu wykazania zależności między poszczególnymi zasobami a typami postaw twórczych zastosowano jednoczynnikową analizę wariacji ANOVA. Przedstawiono strukturę pracy i ogólnie zawarte w niej treści.

Rozdział I pracy zatytułowany *Niepełnosprawność – ujęcie terminologiczne i koncepcyjne* obejmuje jedenaście podrozdziałów. Autorka przyjęła humanistyczny paradygmat w ujęciu niepełnosprawności, który pozwala na ujęcie indywidualne dysfunkcji jednostki, jak i wymiar społeczny jej funkcjonowania w społeczeństwie. Przyjmuje wymiar niepełnosprawności w obrębie trzech rodzajów dysfunkcji: dysfunkcji biologicznych, społecznych oraz psychicznych. Odnosi to do interpretacji prawnych, rodzajów rehabilitacji, możliwości zawodowych. Wskazuje na bariery psychologiczne, jakie często musi pokonać sama osoba z niepełnosprawnością. Interesująca i ważna jest analiza recepcji osób niepełnosprawnych w społeczeństwie w kontekście zmian językowych w określeniach niepełnosprawności, co opisuje Autorka. Wiąże się to z przyjęciem modelu społecznego w rozumieniu niepełnosprawności, a nie tylko medycznego a w konsekwencji modelu funkcjonalnego niepełnosprawności. Omówiono rodzaje niepełnosprawności, przyjmując kryterium niepełnosprawności (osoby z niepełnosprawnością sensoryczną, z niepełnosprawnością

fizyczną, z przewlekłymi schorzeniami narządów wewnętrznych, z niepełnosprawnością intelektualną i chorobami psychicznymi), okres życia, w którym niepełnosprawność wystąpiła, czas trwania niepełnosprawności. Przedstawiono liczbę osób niepełnosprawnych w Polsce w oparciu o dane Narodowego Spisu Powszechnego oraz ZUS-u. Scharakteryzowano rodzaje niepełnosprawności i psychospołeczne funkcjonowanie osób, biorąc pod uwagę osoby, wśród których przeprowadzono badania, i tak: niepełnosprawność wzroku (osoby niewidome, słabowidzące, ociemniałe), głuchonieme, niepełnosprawność słuchu, niepełnosprawność ruchową, z zaburzeniami psychicznymi (lęki, schizofrenia, zaburzenia afektywne dwubiegunowe, zaburzenia obsesyjno-kompulsywne, zaburzenia stresu pourazowego).

Rozdział II pracy pt. *Psychospołeczne uwarunkowania funkcjonowania badanych osób z niepełnosprawnościami* składa się z sześciu podrozdziałów, w których Autorka wyjaśnia ich uwarunkowania, w tym indywidualne i społeczne. Odwołuje się do teorii salutogenetycznej A. Antonovsky'ego, jego definicji poczucia koherencji oraz jej komponentów (poczucie zrozumiałości, poczucie zaradności i poczucie sensowności). Poczucie koherencji wiąże się z doborem właściwej strategii działania przez jednostkę w określonej sytuacji. Poczucie koherencji cechuje: trwałość, dynamiczność, dymensjonalność i granice. Autorka dokonała przeglądu badań nad poczuciem koherencji osób z określoną niepełnosprawnością, ich poczuciem samooceny, wsparciem społecznym w chorobie i niepełnosprawności. Zwróciła uwagę na oczekiwania osób z niepełnosprawnością a faktycznym stanem.

Rozdział III Zatytułowany *Twórczość – a analiza teoretyczna* w pięciu podrozdziałach prezentuje przegląd literatury w tym temacie. Prezentuje złożoność i niejednoznaczność w interpretacji twórczości. Odwołuje się do historycznego ujęcia terminu twórczości, jak i do różnych ujęć psychologicznych (C.G. Junga, Z. Pietrańskiego, J.P. Guilforda, J. Kozielskiego, K. Dąbrowskiego, S. Popka, E. Nęcki, A. Masłowa i innych) i pedagogicznych (R. Gloton, C. Clero, I. Wojnar, K. Panek i inni). Przywołuje znany i funkcjonujący w literaturze podział twórczości jako: wytwór, proces, jako zespół cech osobowych jednostki i jako zespół warunków wspierających (Z. Pietrański, Wł. Stróżewski, E. Nęcka, K.J. Szmidt i inni). W kontekście analizy definicji twórczości wyjaśnia pojęcie „działalność twórcza” i jej formy (przedmiotowe, podmiotowe, organizacyjne). Opisuje potrzeby działań twórczych oraz ich jakościowe zróżnicowanie, które posiada wymiar indywidualny i społeczny. W oparciu o literaturę prezentuje typy aktywności artystycznej, jej cechy i powiązania z aktywnością osób niepełnosprawnych. Omówiono wybrane formy

działań twórczych w kształtowaniu dojrzałości artystycznej jednostki (m.in. działania teatralne, aktywność muzyczno-wokalną, aktywność literacką, sztuki plastyczne). Działalność twórcza jednostki tworzy dla niej przestrzeń do samoaktualizacji i samorealizacji, do wzrostu poczucia własnej wartości oraz możliwości zarówno wśród osób pełnosprawnych jak i osób z niepełnosprawnością. Zagadnienie działań twórczych osób z niepełnosprawnością należy rozpatrywać interdyscyplinarnie, co wyraźnie podkreśla i opisuje Autorka (zachowania artystyczne typu instrumentalnego, twórczość profesjonalna, twórczość przekraczająca osobowość podstawową, twórczość dorównana). Wiążą się z tym również zagadnienia: uczestnictwa w kulturze i arteterapii. Formami sztuki najczęściej uprawianymi przez artystów z niepełnosprawnością są: muzyka, śpiew, taniec, ekspresja plastyczna, dramoterapia, twórczość literacka. Aktywność artystyczna osób z niepełnosprawnością pełni funkcję: terapeutyczną, rehabilitacyjną, wychowawczą, twórczą, społeczną, aktywizującą rozwój, samorealizacyjną. Dla osób z niepełnosprawnością sam proces twórczy ma istotne znaczenia w procesie samorealizacji i radzenia sobie z problemami życiowymi, sam w sobie jest nagrodą. Jak stwierdza dalej Autorka twórczość osób z niepełnosprawnością jest promowana i znajduje zainteresowanie oraz uznanie społeczne.

Rozdział IV *Metodologiczne podstawy badań własnych*

Zastosowano paradygmat badań ilościowych i przeprowadzono badania poprzeczne. Celem badań był ocena związku między zachowaniem twórczym osób z niepełnosprawnością zajmujących się twórczością a ich psychospołecznym funkcjonowaniem w kontekście poszczególnych jej wymiarów. Autorka przyjmuje, że „Teoretyczne podłoże analiz osadzone jest w czteroskładnikowym/ czynnikowym modelu zachowań twórczych S. Popka (2008). Autor zakłada, że na postawę twórczą składają się dwie sfery: poznawcza i charakterologiczna” (s. 142). W oparciu o przyjęte założenia teoretyczno-badawcze sformułowano główny problem badawczy w pracy: „Czy istnieje, a jeżeli tak, to jaki jest związek między zachowaniem twórczym osób z niepełnosprawnością zajmujących się twórczością, a ich psychospołecznym funkcjonowaniem w wymiarach: samooceny, poczucia koherencji, wsparcia społecznego?” (s. 145) oraz problemy ogólne: „1. Jakie zachowania twórcze przejawiają osoby z niepełnosprawnościami zajmujące się twórczością?

2. Jaki jest poziom psychospołecznych korelatów psychospołecznego funkcjonowania w wymiarach poczucia koherencji, samooceny i wsparcia społecznego osób z niepełnosprawnościami zajmujących się twórczością?

3. Jakie są zależności pomiędzy psychospołecznym funkcjonowaniem osób z niepełnosprawnościami zajmujących się twórczością a ich zachowaniem twórczym?” (s.145) a do nich problemy szczegółowe.

Do problemów badawczych o charakterze zależnościowym sformułowano hipotezy badawcze. Określono zmienne niezależne (wybrane korelaty psychospołecznego funkcjonowania: poczucie koherencji, samoocena i wsparcie społeczne) i zależne (zachowania twórcze osób z niepełnosprawnością zajmujących się działalnością twórczą) oraz pośredniczące (płeć, rodzaj niepełnosprawności) i wskaźniki (wskaźnikami zachowania twórczego są zróżnicowane postawy twórcze rozumiane jako zachowania heurystyczne i algorytmiczne, konformizm i nonkonformizm). W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego w skład, której wchodziły następujące narzędzia odpowiednio dobrane do problematyki badań i specyfiki osób badanych oraz ich problemów: Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH – S. Popka, Kwestionariusz Orientacji Życiowej (SOC-29) A. Antonovsky’ego, Skala Samooceny SES M. Rosenberga, Skala Wsparcia Społecznego J. S. Norbeck, które zostały opisane w pracy.

Zastosowano następujące metody analizy statystycznej w obszarach problemowych określonych w pracy:

- „Porównania międzygrupowe w zakresie poszczególnych uwarunkowań działalności twórczej (poczucie koherencji, samoocena, wsparcie społeczne). W tym przypadku zastosowano test T-Studenta dla danych niezależnych.
- Porównania wewnątrzgrupowe w obrębie typów zachowań twórczych. W tym celu zastosowano test T-Studenta dla prób zależnych.
- Jednoczynnikową analizę wariacji ANOVA w celu uzyskania zróżnicowania działalności twórczej i poszczególnych jej uwarunkowań pod kątem zachowań twórczych osób z niepełnosprawnością” (s. 152-153).

Badania zrealizowano w okresie 2 lat. Badania właściwe poprzedziły badania pilotażowe. Badaniami objęto 176 osób z całej Polski, w tym osoby z wadą wzroku, z dysfunkcją narządu słuchu, z niepełnosprawnością ruchową i zaburzeniami psychicznymi.

W badaniach uczestniczyły osoby, które ukończyły 18 rok życia, w normie intelektualnej, uprawiające amatorsko lub profesjonalnie twórczość. Próba badawcza została dobrana celowo. W celu dotarcia do badanych osób zwrócono się o pomoc do: różnego rodzaju instytucji, organizacji, fundacji i stowarzyszeń, m.in.: TNK, PZN, WOAK – Białystok, Warszawa, Lublin, Kraków, Spółdzielnia Niewidomych – Naprzód, Związek Polskich Artystów, Galeria Twórców Nieprofesjonalnych, Fundacja Sztuka Osób Niepełnosprawnych – Kraków, Warsztaty Terapii

Zajęciowej Start – Białystok, Dobroczynne Stowarzyszenie Wolontariuszy, Krajowe Centrum Kultury – Kielce, TWK – Wrocław, Szczecin, AMUN – Racibórz, Dom Pomocy Społecznej – Białystok, Lublin, Toruń, Warszawa. W dotarciu do badanych osób korzystano z pomocy instruktorów sztuki, terapeutów, kadry kierowniczej instytucji zrzeszających osoby z niepełnosprawnością oraz zaprzyjaźnionych twórców, jak również przez kontakty prywatne badaczki. Badania przeprowadzono w dwojakiej formie: indywidualnej (tradycyjnej) oraz korespondencyjnej (wysyłkowej – tradycyjnej) i za pomocą Internetu. W przypadku możliwości bezpośredniego kontaktu z osobą badaną osobiście dostarczano i odbierano przygotowane wcześniej zestawy kwestionariuszy. Badania zostały przeprowadzone zgodnie z zasadą dobrowolności, opierającej się na pozytywnej motywacji badanych. Osoby badane spełniające kryteria badawcze zostały poinformowane o wartości naukowej przeprowadzonych badań i poproszone o wypełnienie kwestionariuszy według wcześniejszego wyjaśnienia ze strony Autorki. Wśród badanych dwukrotnie więcej jest kobiet niż mężczyzn. Dotyczy to osób z niepełnosprawnością słuchu i niepełnosprawnością ruchową. W przypadku pozostałych niepełnosprawności (wzrokowej i psychicznej) odsetek kobiet jest nieznacznie większy niż mężczyzn (ok. 5%). Utworzono trzy przedziały wiekowe biorąc pod uwagę rozpiętość wieku badanych twórców z niepełnosprawnością: do 30 roku życia, między 31 a 60 rokiem, powyżej 60 roku życia.

Jak pisze Autorka, „Analiza wskaźników procentowych ze względu na rodzaj niepełnosprawności wskazuje, iż przeważająca większość (co druga osoba) badanych z niepełnosprawnością ruchową i niepełnosprawnością psychiczną to osoby pozostające w stanie wolnym.

Inaczej przedstawia się sytuacja wśród badanych osób z niepełnosprawnością sensoryczną. W grupie osób z wadą słuchu osoby zamężne i w stanie wolnym stanowią porównywalny odsetek (nieco ponad 40 %). Natomiast w przypadku badanych osób z uszkodzonym narządem wzroku dominują osoby zamężne. (...) połowa populacji badanych, niezależnie od rodzaju niepełnosprawności, posiada wykształcenie średnie. Co czwarta badana legitymuje się wykształceniem wyższym. Jedną trzecią w tej grupie stanowią osoby z uszkodzonym narządem wzroku. Prawie jedna piąta swoją edukację zakończyła na szczeblu szkoły zawodowej. W tym gronie również przewagę liczebną stanowią osoby z wadą wzroku. Do nielicznych należą osoby z wykształceniem podstawowym, aczkolwiek sytuacja ta dotyczy osób z zaburzeniami psychicznymi (prawie co 5 osoba).

(...) Z wyodrębnionych 46 zawodów wyszczególniono cztery grupy zawodowe: osoby z niepełnosprawnością pracujące w systemie edukacji (nauczyciel, pedagog, animator kultury, terapeuta zajęciowy, bibliotekarz), zatrudnione w branży ekonomicznej (ekonomista, technik

rachunkowości, księgowa, handlowiec, sprzedawca), trudniące się pracą rzemieślniczą (krawiec, kucharz, ślusarz, spawacz, dziewiarz) i pozostające bez zawodu.

(...) przeważająca większość badanych (ponad $\frac{3}{4}$ ogółu) to osoby mieszkające w mieście. Zaobserwowany stan rzeczy ma miejsce w przypadku każdej analizowanej grupy niezależnie od rodzaju niepełnosprawności.

(...) Analizując dane dotyczące czasu trwania schorzenia stwierdzono, że średni czas trwania niepełnosprawności w badanej grupie osób wynosił ogółem 25,68 lat i był zbliżony zarówno w grupie kobiet (26,45 lat), jak i mężczyzn (26,14). Rozpiętość czasu trwania niepełnosprawności w całej grupie niepełnosprawnych respondentów mieściła się w przedziale między 1 a 76 rokiem życia. Najbardziej liczną grupą osób z niepełnosprawnością są osoby, u których dana dysfunkcja występuje w przedziale między 21 a 40 lat. Następną grupą są osoby zmagające się z daną niepełnosprawnością do 10 lat. Mniej liczne są dwie grupy przedziałów czasu trwania danej dysfunkcji między 11 a 20 lat i powyżej 40 lat.

(...) połowa osób z niepełnosprawnością posiada lekki stopień niepełnosprawności. Do tej grupy należy większość spośród osób z wadą wzroku i uszkodzonym narządem ruchu. Kolejną grupę stanowią osoby z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności. W ich gronie przewagę liczebną mają osoby z uszkodzonym narządem słuchu i zaburzeniami psychicznymi. Najmniej liczebną zbiorowość tworzą badani ze znacznym stopniem niepełnosprawności. Tylko nieliczni badani posiadają zdiagnozowany znaczny stopień niepełnosprawności.” (s. 157, 158, 159, 160, 161, 162).

Z analizy wyników badań w **rozdziale V Działalność twórcza badanych osób i rozdziale VI Postawy twórcze badanych osób i ich uwarunkowania** wynika, m.in. że „Z pośród 16 wyróżnionych motywów zajmowania się działalnością twórczą najczęstszą przyczyną zainteresowania się uprawianą sztuką jest zamiłowanie do sztuki (60 osób, 34%) nadmiar czasu wolnego (37 osób, 21%), wewnętrzna potrzeba ekspresji (32 osoby, 18%). (...) Tak liczne zainteresowanie sztuką przez osoby z niepełnosprawnością zdaje się wynikać z jej wartości osobowościowo-twórczych, terapeutycznych, relaksacyjnych itp. To chęć samorealizacji, wyrażania własnych przeżyć, myśli, uczuć staje się częstą przyczyną uprawianej twórczości. (...) Tylko u nielicznych badanych zainteresowanie sztuką wynika z tradycji rodzinnej, potrzeby kontaktu z innymi, marzeń, chęci sprawdzenia własnych umiejętności, namowy rodziny, przyjaciół itp.” (s.166).

Z kolei „Najwyższym poziomem nonkonformizmu charakteryzują się osoby z niepełnosprawnością wzrokową zajmujące się twórczością. Jest on istotnie wyższy niż w grupie osób z niepełnosprawnością słuchową, które cechują się najniższym nasileniem nonkonformizmu. Osoby

z niepełnosprawnością wzrokową przejawiają także istotnie częściej zachowania nonkonformistyczne niż badani z niepełnosprawnością o podłożu psychicznym. Poziom nonkonformizmu w grupie osób z niepełnosprawnością ruchową jest istotnie wyższy niż wśród badanych z niepełnosprawnością słuchową oraz z zaburzeniami psychicznymi.” (s. 182).

Rozdział VII Podsumowanie z dyskusją wyników badań

Wyniki badań i ich analiza wskazuje, że „Uzyskane rezultaty przeprowadzonych analiz wykazują, że badane osoby różnicują się w dwóch wymiarach poczucia koherencji: sensowności i ogólnego poczucia koherencji. Poczucie sensowności i ogólne poczucie koherencji jest najsilniejsze w grupie osób z dysfunkcją narządu wzroku. Osoby z zaburzeniami psychicznymi zaś cechują się najniższym poczuciem sensowności i jest ono także istotnie niższe niż wśród osób niepełnosprawnych ruchowo.

(...) Kolejnym korelatem analizowanym w przeprowadzonym projekcie badawczym była samoocena. Przeprowadzone analizy ukazały, że iż poziom samooceny badanych różni się istotnie w zależności od rodzaju niepełnosprawności. Najwyższą samoocenę posiadają osoby z niepełnosprawnością wzrokową. Z kolei najniższy poziom tego aspektu występuje wśród osób z zaburzeniami psychicznymi.

(...) W toku badań przeprowadzono również analizę wsparcia społecznego. Przeprowadzone analizy wykazały, iż badani twórcy z niepełnosprawnością wzrokową, słuchową, ruchową, zaburzeniami psychicznymi ocenili na porównywalnym poziomie wszystkie wymiary wsparcia (poczucie szczęścia, jakie im dają wskazane osoby, poczucie bycia podziwianym i szanowanym przez wskazane osoby, poziom emocji jakie odczuwają uczestnicy badania, poziom afirmacji i pomocy).” (s. 200, 201, 203).

Całość pracy zamyka zakończenie, bogata bibliografia (s. 214-235), spis tabel, wykresów i map zamieszczonych w pracy oraz aneks z wynikami analiz statystycznych.

2. Merytoryczna ocena rozprawy

Praca doktorska Pani mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda jest interesującą naukowo pracą i ważną w pedagogice, szczególnie w pedagogice specjalnej, w pedagogice twórczości. Przeczytałam ją z dużym zainteresowaniem. Jest to praca empiryczna z pedagogiki. Słusznie Autorka przyjęła podejście interdyscyplinarne w pracy, co wiąże się ze złożonością podjętej

problematyki badawczej w obszarze integracji osób niepełnosprawnych ze społeczeństwem przez twórczość i kształtowaniem się ich samooceny. Cel, jaki założyła Autorka w pracy miał wskazać zależności między psychospołecznymi determinantami a typami postawy twórczej dorosłych osób z niepełnosprawnością wzrokową, słuchową, ruchową i zaburzeniami psychicznymi zajmujących się twórczością i został w pełni zrealizowany. Praca wypełnia lukę w badaniach nad determinantami w rozwoju twórczości osób z niepełnosprawnościami. Od strony analizy literatury i przyjętych założeń badawczych cel został zrealizowany. Praca jest napisana rzetelnie, starannie od strony językowej i redakcyjnej. Struktura pracy logiczna. Autorka widzi potrzebę dalszych badań w tym temacie i poszerzenia ich o badania jakościowe. Badania mogą się przyczynić, jak sama podkreśla, do większego zwrócenia uwagi na rozwój pozytywnej, stabilnej samooceny, silnego poczucia koherencji i wsparcia społecznego już od najwcześniejszych lat edukacji osób z niepełnosprawnością (s. 210).

3. Uwagi szczegółowe

Praca doktorska Pani mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda jest bardzo interesującą analizą badawczą w zakresie wspierania i tworzenia warunków do rozwoju twórczości osób z niepełnosprawnością, ich samorealizacji, poczucia sensu życia. Mam pewne uwagi, a mianowicie proponuję, aby w podrozdziale 3.2. na temat działalności twórczej wyraźnie wyróżnić teorie działalności twórczej w ujęciu psychologicznym, pedagogicznym i artystycznym, co będzie bardziej czytelne i porządkujące strukturę podrozdziału. Procedurę badawczą proponuję dopełnić w opisie.

Uwagi te nie obniżają wartości merytorycznej i metodologicznej rozprawy doktorskiej Pani mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda.

Recenzowana praca doktorska Pani mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda *Działalność twórcza osób z niepełnosprawnością i jej uwarunkowania*, Lublin 2024, ss. 248 jest w mojej ocenie ważną pozycją w polskiej literaturze z dziedziny pedagogiki, pedagogiki specjalnej, pedagogiki i psychologii twórczości.

Proponuję przygotowanie rozprawy do druku i wyróżnienie biorąc pod uwagę wartość poznawczą badań nad twórczością osób z niepełnosprawnością i warunkami do jej rozwoju. Rozprawa doktorska Pani mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda realizuje poważny zamysł pedagogiczny w zakresie pedagogiki specjalnej i pedagogiki twórczości.

4. Końcowy wniosek

Praca stanowi cenny wkład w badania pedagogiczne nad problematyką twórczości osób z niepełnosprawnością i uwarunkowaniami społecznymi w kształtowaniu ich samooceny i samorealizacji przez działania twórcze – w zakresie pedagogiki specjalnej, pedagogiki twórczości.

Stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda pt. *Działalność twórcza osób z niepełnosprawnością i jej uwarunkowania* odpowiada warunkom i wymaganiom określonym w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r., poz. 1789) w zw. z art. 179 ust. 2 i 3 Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. Przepisy wprowadzające Ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1669), zgodnie z którą jest przeprowadzone to procedowanie, dlatego upoważnia mnie to do wniosku o dopuszczenie mgr Doroty Wyrzykowskiej-Koda do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Szuścik.
Urszula Szuścik